

Arc tükrözte lényegjegyek

Konthur Bertalan kiállítása a badacsonyi Szegedy Róza Házban

A művészetben sincsenek véletlenek. Konthur Bertalan, az Erdélyből származó orvos, akinek a gyógyítás tette ki életidejét, szülőföldjén már négy évtizeddel ezelőtt kiállított. Bár plasztikai érdeklődését egy korai Kós Károly-portré is jelzi, inkább a festészetben-grafikában volt otthon. Kubista jellegű képeivel nem egy tárlaton szerepelt. Sőt, meglátván egyik-másik grafikáját, Nagy Imre, a csíkzsögödi festő szép jövőt jósolt a fiatal orvos-művészeknek. Aztán Erdélyből, mint megannyi egyenes gerincű értelmiséginek, menekülnie kellett.

A művészetre érzékeny orvos Németországban kötött ki, ahol szakmájában, a sebészetben – mellette természetesen a külföldre szakadt magyarság dolgait is intézte – nagy hírnevet szerzett. Ki gondolta volna, hogy a sokáig – évtizedekig – a lélekben szunnyadó önkifejezési vágy egyszer csak elő fog törni. Méghozzá olyan intenzitással, hogy a kiáradás szinte robbanásnak is nevezhető. Már pedig Konthurral ez történt. Hazatelepülvén – nem Erdélybe, hanem Magyarországra költözött – azonnal sajogni kezdett a keze, ha meglátott egy mintázó fát.

Már nem az ecset, hanem a plasztelin és az agyag izgatta. A tömbből kihozható (előhívható) forma. Az anyagba belelátott alak és arc, amint fontos dolgok – a szépségen túl bizonyos értékek – közlendőjévé válik. Ritkán körplasztikaként (*Márai Sándor-portré; Tornászlány*), inkább az intimebb műfaj keretén belül, érem és plakett formájában fejezve ki a művész szándékát. Amit a tárlaton látunk, az hat év terméke. Jobbára – egy-két kivételtől eltekintve (*Dante, Da Vinci*) – a magyarságnak hírnevet szerzett közéleti emberek, s írók, képzőművészek, zeneszerzők eme érmek-plakettek hősei.

A félszáznál több halhatatlan alak fizimiskája – legalább is a művész szándéka szerint – arra mindenképp jó, hogy sűrítetten mutassa a klasszikussá váló példa uralkodó tulajdonságait: magatartás- és kifejezésformáját, nem beszélve a szenttükrözte sajátos gondolatvilágról. *Ady Endre* és *Bartók Béla* ürbe szúrt magyarsága: lázadó tekintete, *Tamási Áron* fölemelt jobb kezének intő ujja, *Dante* poklot is megjárt meditatív csöndje éppúgy jellegzetes – az életműre, illetve tulajdonosára utaló – gesztus, mint *Áprily Lajos* fanyar mosolya vagy a fotómasina objektívén keresztül Párizs életét vallató *Brassai* komor eltökéltsége.

Konthur Bertalannak nincs könnyű dolga, hiszen a csaknem fotópontosságú arcai – ami erény, némelykor hiány is – szinte egyetlen vonással sem lendülnek ki jól megszokott (többnyire ismert) tulajdonságaik köréből, s a karakterizálást evvel a „nehezen fölszabadító” gúzsbakötésben kell elvégeznie. Egyetlen kivétellel szemben – *László Gyula* – még az ugyancsak személyiségjegyeket, különféle életrajzi, helyrajzi jellemzőket hordozó hátlap-plasztikát is elveti (pedig mennyire a magyarság őstörténetét kutató régész világára vall a honfoglaló lovas vitéz megjelenítése), hogy csupán az arc tükrözte lényegjegyek kiemelése által válják teljessé a saját műveltségtárnájából választott alak karaktere.

Am ő megküzdenni látszik a tudatosan vállalt nehézséggel. Még a legkisebb mértékben sem akar torzítani – annak ellenére nem, hogy bizonyos „elrajzolással” (lásd a groteszk szerepét) még egyedibbé vál(hat)nék a portré alanya –, hogy választott s nyilván szeretett hőseinek arca (a reformkori Wesselényi Miklóstól és Orbán Balázstól korunk jellegzetes művészegyéniségeikig, Egry Józsefig és Határ Győzőig) azt mutassák, és oly módon, mint amit róluk a műveikkel való találkozások után az alkotó elképzelt.

Szinte kizárólagos jelleggel mindig csupán egyetlen arc szerepel az érmeken, ám ha az alkotói kedv (vagy a megrendelői szándék?) úgy hozza, a művész változtat a plakett jól

megszokott szerkezetén. Eredmény? Az az arcok formálta összeborulás, amely révén a költő hitvesével – emlékezzünk csak a szép szerelmes vers, a *Tétova óda* kicsengésére – megragadó, sőt irigyelni való párt alkot (*Gyarmati Fanni és Radnóti Miklós*). Az egyedüli szembenézéseket, statikus (?) merengéseket mintha oldaná a „történetiség” vagy az elképzelt (elképzelt) történetiség, illetve cselekmény effajta, láthatatlanul is látható ábrázolása.

Az érmeiken kidudorodó arc többnyire plasztika hegymagaslatot involvál. Alig van valami (vagy talán nincs is), ami megbontaná az építkezés síkját meghatározó háttérrel, így az érem-plakett legtöbbször kör- vagy téglalapformájú reliefnek hat. Ha akad ellenpélda, már pedig egy akad, az éppen a felület alatti plasztikai hullámzást teszi meg ábrázoló erőnek. Arról a *Kós Károly-plakett*ről van szó, amelyen az erdélyi polihisztor kalapos feje nemcsak azért lesz a büszkeség és öntudat karakteres megjelenítője, mert gazdája, vagyis a csontos arc keménységét tükrözi, hanem azért is, mert a háttérben – nem is annyira kiegészítő motívumként, sokkal inkább háttérből is világító fókuszként – ott van az építész-író egy-egy jellegzetes épülete mint közösséget szolgáló személyiség-szimbólum.

Az érmek-plakettek (kivétel nélkül mind bronz) vonulatában – ez a művész sokirányú műveltségtárnájára is fényt vet – könnyű tematikai gócpontokat lelteni. A közélet s a politika nagyjait *Wesselényi Miklós*, *Orbán Balázs*, *Tisza István* képviseli. A zeneművészeket pedig *Liszt Ferenc*, *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán*. Szám szerint is legnagyobb a többségében huszadik századi magyar írók csapata: *Móricz Zsigmond*tól és *Babits Mihály*tól *Hubay Miklós*ig, *József Attila*tól és *Tamási Áron*tól – a „kitagadottakat” *Tormay Cécile* hozza vissza – *Juhász Ferenc*ig és *Határ Győző*ig, *Sütő András*tól és *Jékely Zoltán*tól *Sánta Ferenc*ig és *Nagy Gáspár*ig, *Márai Sándor*tól és *Wass Albert*től *Páskándi Géza*ig és *Utassy József*ig színesül a paletta. A *couleur locale* nagyjai – *Kisfaludy Sándor* (szenteltesség meg a hely, ahol áll a tárlat), *Egry József*, *Keresztury Dezső*, *Tatay Sándor* és *Udvardi Erzsébet* – műveikkel a táj részévé váltak.

Hogy Konthur Bertalan kitekintését is nyugtázzuk, *Dürer*, *Dante* és *Da Vinci* – a magyar műveltségbe beépült három „idegen” – kiváltképp szép érem-portét kapott. S az erdélyi írókat-művészeket számba véve is kialakulna egy jelentős – mert érték-toborozta – lista. Az amatőrből profivá vált szobrászművészt fölöttébb bízhatnám: még jobban tárulkozzék ki, körplasztikában sem volna az utolsó. Bizonyosság erre az artisztikus dinamikájú *Tornászlány*, s legkivált *Márai Sándor* tiszta nyugalmat és rendíthetetlenséget sugalló szobra.

Szakolczay Lajos